

7.10.2015

Sosiaali- ja terveystalioakunta

Asia: HE 30/2015 vp 2016

THL:n lausunto koskien talousarvioesityksen 2016 vaikutuksia

Sosiaali- ja terveystalioakunnan kutsuun laitoksen asiantuntijan kuulemisesta viitaten THL haluaa esittää muutamia näkökulmia koskien talousarvioesityksen laajaa kokonaisuutta.

Hallituksen esitys valtion talousarvioksi vuodelle 2016 on tehty vaikeassa taloudellisessa tilanteessa ja työttömyyden kasvaessa. Tämän vuoksi on entistä tärkeämpää huolehtia siitä, että pohjoismaisittain suuret sosioekonomiset terveyserot eivät entisestään kasva taloudellisen eriarvoisuuden kasvun mukana. Hallituksen kärkihankkeissa on esitetty keinoja hyvinvointierojen kaventamiseksi, mutta samaan aikaan toteutettavat säästötoimet vaikuttavat todennäköisesti kielteisesti terveyden ja hyvinvoinnin sekä eriarvoisuuden kehittymiseen.

THL haluaa kiinnittää huomiota myös säästötoimien yhteisvaikutuksiin heikoimmassa asemassa oleviin kotitalouksiin. Säästötoimien vaikutukset etuuksiin, menojen korvauksiin ja peruspalveluihin kohdentuvat pieni- ja keskituloisiin kasvattaen hyvinvointieroja. Perusturvan riittävyyden arviointiraportin mukaan perusturvan taso on Suomessa matala. Matka- ja lääkekustannusten korvausten säästöt kohdentuvat pienituloisiin ja eläkeläisiin. Takuueläkkeen korotus tosin hieman kompensoi säästötoimien vaikutuksia.

Eläkkeensaajan asumistuen korvaaminen yleisellä asumistuella on perusteltua asumisen tukien yksinkertaistamisella. Yhdistäminen tehdään kuitenkin tavalla, joka kohdistaa leikkauksia pienituloisimpiin kotitalouksiin eikä ota huomioon eläkkeensaajien asumisen erityispiirteitä. Valtaosa eläkkeensaajista lukeutuu alimpiin tulokymmenyksiin. Eläkkeensaajien asumistuki on korvaustasoltaan korkeampi, koska se on tarkoitettu pitkäaikaiseksi tueksi ilman työnteon kannusteita. Asunnon neliörajoitukset ovat myös väljempää, sillä ajatuksena on ollut, että leski voi jäädä asumaan yhteiseen asuntoon. Tukeen suunniteltu suojaosuus asettaa myös uudet eläkkeensaajat eriarvoiseen asemaan ja on hallinnollisesti hankala toteuttaa.

Lapsilisän ja opintuen indeksisidonnaisuuden poistaminen vain muutama vuosi niiden säätämisen jälkeen ei tue perusturvan pitkäjänteistä kehittämistä. Indeksisidonnaisuuden poistamisella ei ole käytännössä vaikutusta vuonna 2016 Kel-indeksin kehityksen ollessa negatiivinen. Samasta syystä hallitusohjelmassa päätetty etuuksien indeksijäädytys vuosille 2016–2019 ei vaikuta vuonna 2016. Mikäli inflaation kehitys kuitenkin seuraa talousarvion ennustetta, indeksijäädytys heikentää etuuksien ostovoimaa ja suhteellista tasoa palkkoihin nähden huomattavasti lähivuosina. Asumistukinormien jäädytys heikentää asumistuen tasoa ja lisää todennäköisesti toimeentulotuen käyttöä korkeiden asumiskustannusten kasvukeskuksissa.

Pyrkimys kuntien tehtävien vähentämiseen näkyy valtionosuuksien pienentämisenä ja myös sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden uudelleen järjestelyinä. Kuntien oikeus itsehallintoon tekee mahdottomaksi arvioida, miten kunnat tulevat jakamaan vajetta eri toiminta-alueilleen. Talousarviossa esitetty erikoissairaanhoidon tehostamisesta syntyvä 27 miljoonan euron säästö tavoite voi olla vaikea saavuttaa. Sairausvakuutuskorvausten leikkaaminen hammaslääkäri- ja lääkäripalveluissa osaltaan heikentää yksityisten palveluiden kysyntää.

7.10.2015

Talousarvioesityksellä on vaikutusta sukupuolten väliseen tasa-arvoon ja lapsiperheisiin. Vanhempainpäivärahan kolmenkymmenen ensimmäisen päivän ajalta maksettavan korotetun päivärahan alentaminen merkitsee isille entistä pienempää kannustinta jäädä hoitamaan lasta vanhempainvapaalle. Leikkaus kohdistuu kuitenkin ensisijaisesti naisiin, koska isistä vain paris prosenttia pitää jaettavaa vanhempainvapaata. Pienituloisiin naisiin kohdentuu myös edellä mainittu eläkkeensaajien asumistuen lakkauttaminen.

Kotipalvelujen saatavuutta turvaamaan on kohdistettu kymmenen miljoonan euron määräraha edistää lapsiperheiden hyvinvointia. Sen sijaan päivähoitomaksujen sekä aamu- ja iltapäivätoiminnan maksujen korotus heikentää lapsiperheiden toimeentuloa, mikä heijastuu kielteisesti lapsiperheiden arkeen. Lasten subjektiivisen päivähoitoa rajoittaminen asettaa lapset eriarvoiseen asemaan. Erityisen haavoittuvassa tilanteessa ovat yksihuoltajaperheet, joissa rajoitus voi vaikeuttaa ennestäänkin vaikeaa yksinhuoltajan työmarkkina-asemaa.

Tavoite verotuksen painopisteen siirtämisestä erityisesti haattaveroihin on kansanterveyden ja terveyserojen kaventamisen kannalta myönteistä. Terveyserojen kaventamisen näkökulmasta tupakkaveron korotus on myönteinen ja johdonmukaisuuden vuoksi olisi voinut harkita myös alkoholiveron tarkistusta. Tupakkaveron regressiivisen luonteen takia veronkorotuksen vaikutus kohdistuu voimakkaimmin pienituloisten lisäksi nuoriin, joilla yleensä on vähemmän rahaa käytettävissään tupakkaostoihin ja joille ei vielä ole kehittynyt voimakasta nikotiiniriippuvuutta.

Suunniteltua virvoitusjuoma- ja makeisveron korotusta ei esitetä talousarviossa, sen sijaan koko makeisveron poistamisesta on sovittu. Näiden tuotteiden runsaasta kulutuksesta seuraa kansanterveyden kannalta haitallisia seurauksia mm. nuorten lihomisen ja hammasterveyden kautta. THL katsoo, että virvoitusjuoma- ja makeisveron tulisi jatkua ja niiden lainsäädännöllinen perusta muuttaa terveystieteiseksi.

Ylijohtaja

Marina Erhola

Tutkimusprofessori

Pasi Moisio